

Landstingsstyrelsen

Betänkandet Psykisk störning, brott och ansvar (SOU 2002:3)

ÄRENDET

Justitiedepartementet har berett Stockholms läns landsting tillfälle att avge yttrande över betänkandet.

Sammanfattning av betänkandet bifogas, bilaga 1.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Landstingsstyrelsen föreslås besluta

att som eget yttrande till Justitiedepartementet överlämna landstingskontorets förslag.

BETÄNKANDETS HUVUDDRAG

I betänkandet presenteras i huvudsak följande förslag:

- Psykiatrisk vård skall ges oberoende av straffrättslig reaktion. Psykiskt störda lagöverträdare som döms till fängelse och som har behov av psykiatrisk vård skall i ett reformerat system ges sådan vård under verkställigheten. Frågan om vårdbehovet skall avgöras efter en rent medicinsk bedömning, antingen i form av ett särskilt vårdbeslut i

2002-05-27

en rättspsykiatrisk utredning eller genom ett vårdintyg. Psykiatrisk vård skall också kunna utgöra ett särskilt skäl för skyddstillsyn och för skyddstillsyn med särskild behandlingsplan (kontraktsvård) samt särskilt beaktas vid placering enligt 34 § lagen om kriminalvård i anstalt.

- Ett tillräknelighetskrav införs. Ansvarfrihet föreligger endast om gärningsmannen till följd av allvarlig psykisk störning, en tillfällig sinnesförvirring, en svår utvecklingsstörning eller ett allvarligt demenstillstånd saknar förmåga att förstå innebörden av en gärning eller att anpassa sitt handlande i enlighet med en sådan förståelse. Undantag från regeln gäller om gärningsmannen själv vållat tillståndet genom intag av droger eller alkohol. Som en konsekvens av att tillräknelighetsrequisitet införs avskaffas fängelseförbudet och övriga inskränkningar i påföljdsvalet för psykiskt störda lagöverträdare som döms för brott.
- Vanliga påföljder skall användas även för psykiskt störda lagöverträdare som döms för brott. Överlämnande till rättspsykiatrisk vård avskaffas som särskild påföljd. Rättspsykiatrisk vård skall dock finnas kvar som benämning på sådan psykiatrisk tvångsvård som ges under verkställigheten av en frihetsberövande påföljd.
- En ny form av verkställighet av fängelse, ”slutet boende”, inrättas för vissa funktionshindrade lagöverträdare.
- Samhällsskyddsåtgärder – en ny reaktion i det straffrättsliga systemet införs. Den skall kunna användas dels som en åtgärd i samband med gärningar som inte medför ansvar på grund av att tillräknelighetskravet inte uppfylls, dels som en tidsbestämd påföljd vid synnerligen allvarliga brott mot liv eller hälsa. Åtgärderna kommer därför att kunna omfatta även psykiskt störda lagöverträdare som i dag döms till tidsbestämda straff
- Staten övertar det ekonomiska ansvaret för den rättspsykiatriska vården. Driften skall dock ligga kvar hos sjukvårdshuvudmännen. En organisationskommitté tillsätts med uppgift att genomföra förändringen.

LANDSTINGSKONTORETS FÖRSLAG TILL YTTRANDE

Det nuvarande systemet för straffrättslig reglering av den grupp av lagöverträdare som betänkandet avser är omdiskuterat. Därför är det bra att frågor om brott och ansvar för psykiskt störda blivit föremål för en samlad

2002-05-27

utredning av en parlamentarisk kommitté. I betänkandet presenteras en rad författningsförslag syftande till en reform.

Kommitténs förslag får i och för sig anses ge uttryck åt en ändamålsenlig reglering av de straffrättsliga och andra frågor som aktualiseras för samhället och de psykiskt störda lagöverträdarna. Reformen betyder väsentligt utvidgade och nya uppgifter för landstingets psykiatriska verksamhet, både för den öppna och slutna vården. Kommittén, som förtjänstfullt har behandlat de rättspolitiska och straffrättsliga aspekterna vad gäller psykiskt störda lagöverträdare, har dock inte i tillräcklig utsträckning analyserat konsekvenserna för hälso- och sjukvården.

Framför allt behöver arten och omfattningen av målgruppens vårdbehov utredas närmare och ställas i relation till landstingets befintliga och tänkta vårdapparat. Det allmänna konstaterandet (sid. 350) att ”man bör räkna med en rejäl kostnadsökning för den allmänna psykiatrin, främst ökade insatser inom öppenvården...” vägt mot frånvaron av mer djupgående analyser innebär att landstinget på den korta tid som står till buds sannolikt kommer att få problem med att planera och dimensionera vården på ett adekvat vis. Samverkan mellan landsting, kommuner och kriminalvård måste också utvecklas, vilket medför krav på utbildning, är tidskrävande och kostar pengar.

Att staten ikläder sig det fulla ekonomiska ansvaret för den rättspsykiatriska vården och inte som hittills genom domstolarnas rättsskipning låter landstingen bekosta delar av straffrättspolitiken är bra. Dock ifrågasätts om det finns tillräckliga skäl för att staten direkt och aktivt styr landstingets rättspsykiatriska vård på sätt som kommittén föreslår.

Alltför detaljerad statlig målstyrning och tvingande villkor på landstinget kan innebära risk för att psykiskt störda lagöverträdare får en särbehandling som inte motiveras av vårdbehovet som sådant. En viktig förutsättning för att kunna skapa likvärdiga villkor vad gäller tillgång till hälso- och sjukvård är att landstinget kan fördela resurserna efter behov och påverka verksamhetens inriktning.

Frågan hur prioritering skall ske av psykiskt störda lagöverträdare i förhållande till andra patienter mot bakgrund av landstingets skyldighet att ge den som har det största behovet av hälso- och sjukvård företräde till vården bör under den fortsatta beredningen i departementet beröras vidare.

2002-05-27

Förutsättningen måste vara att snedfördelnings-/ undanträngningseffekter på övrig vård inom landstinget elimineras.

Sammanfattningsvis gäller att för att landstinget skall ha realistiska möjligheter att genomföra de förändringar i vården som förslagen innebär måste analyser ske enligt vad som angetts ovan. I avsaknad av sådana och därpå grundade överväganden om bl.a. kostnads- och organisationseffekter ifrågasätts om ärendet är tillräckligt utrett för att läggas till grund för beslut. Ett ikraftträdande av lagförslagen den 1 januari 2004 framstår inte som realistiskt.

Sören Olofsson

Peter Freme

Robert Larsson